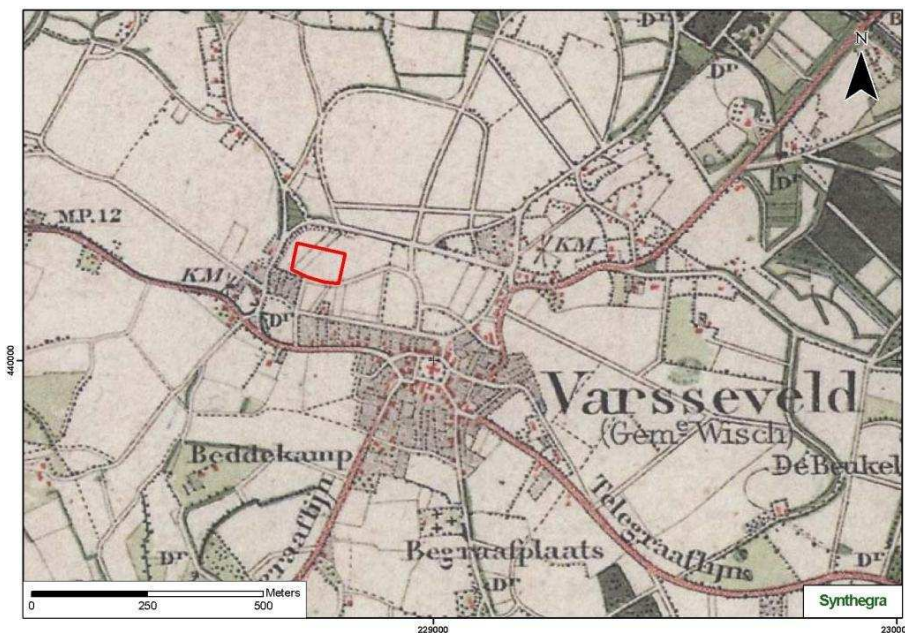

Bureauonderzoek

Klaproosstraat 13 te Varsseveld
gemeente Oude IJsselstreek

Opdrachtgever

Tauw bv
Postbus 133
7400 AC DEVENTER

Projectnummer

Synthegra Rapport P0503032

Kenmerk

SKO/UIT/SAD/P0503032

Status:

definitief

Projectleider

mevr. S.M. Koeman

Autorisatie:

drs. E.A. Schorn (senior prospector)

paraaf

datum

22 mei-2008

Colofon

Opdrachtgever: Tauw bv te Deventer
Project: Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Projectnummer: P0503032
Titel: Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Datum: mei 2008
Projectleider: mevr. S.M. Koeman
Auteurs: drs. D.T.P. Hagens (historicus), drs. S.M. Koeman (fysisch geograaf)
Tekenaar: J. Heersink (GIS/CAD-specialist)
Autorisatie: drs. E.A. Schorn (senior prospector / fysisch geograaf)
Druk: Synthebra bv, Doetinchem
ISSN: 1874-9771

Synthebra bv

Doetinchemseweg 61a, NL-7007 CB Doetinchem
Telefoon +31 (0)314 36 99 40, Fax +31 (0)314 36 99 44, Internet: www.synthebra.com
Bankrelatie Friesland Bank, nr. 295191155, BTW nr. NL819631288B01, HR 01115557

© Synthebra bv, 2008

De rechten van intellectueel eigendom verblijven te allen tijde bij Synthebra bv.

Project : Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

INHOUD

Administratieve gegevens	4
1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Onderzoeksdoel en vraagstellingen	5
1.3 Ligging en huidige situatie plangebied	6
2 Onderzoeksmethodiek	7
3 Landschapsgenese	8
3.1 Geologische en geomorfologische ontwikkeling	8
3.2 Bodem	9
3.2 Bodem	10
4 Archeologie	11
4 Archeologie	12
4.1 Bekende archeologische waarden	12
4.2 Historische ontwikkeling	14
5 Specifieke archeologische verwachting	16
6 Conclusies en aanbeveling	18
6.1 Inleiding	18
6.2 Conclusies / beantwoording onderzoeksvragen	18
6.3 Aanbeveling	19
Literatuur en kaarten	20

Bijlagen:

Bijlage 1: Overzicht van relevante geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Combinatiekaart IKAW, AMK en Archis waarnemingen

Afbeelding voorblad: Varsseveld in circa 1900 met het plangebied in het rode kader weergegeven.

Project : Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

Administratieve gegevens

Toponiem : Klaproosstraat 13
Plaats : Varsseveld
Gemeente : Oude IJsselstreek
Provincie : Gelderland
Projectnummer : P0503032
Bevoegd gezag : gemeente Oude IJsselstreek
Opdrachtgever : Tauw bv
Uitvoerende instantie : Synthebra bv
CIS-code : 28585
Datum onderzoeksmelding : 05-05-2008
Kaartblad : 41A
Periode : neolithicum – nieuwe tijd
Oppervlakte : ca. 7.000 m²
Grondgebruik : Deels bebouwd (school) en verhard, deels tuin (gras)
Geologie : Dekzand (Laagpakket van Wierden, Formatie van Boxtel)
Geomorfologie : Golvende dekzandvlakte/dekzandkopje
Bodem : Zwarte enkeerdgronden
Beheer en plaats documentatie : Koninklijke Bibliotheek, Bibliotheek RACM, Synthebra Doetinchem

De onderzoekslocatie wordt omsloten door de volgende 4 coördinaten:

Zuidwest	X: 228694,	Y: 440166
Noordwest	X: 228694,	Y: 440253
Noordoost	X: 228810,	Y: 440253
Zuidoost	X: 228810,	Y: 440166

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Synthegra bv heeft in opdracht van Tauw bv een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een terrein aan de Klaproosstraat 13 in Varsseveld (afbeelding 1.1). De aanleiding voor het onderzoek is de geplande sloop van een schoolgebouw en de realisatie van woningbouw (bijlage 1). De diepte van de toekomstige bodemverstoring is op dit moment onbekend, maar uitgaande van de aanleg van bouwputten voor de bebouwing zal de bodem waarschijnlijk tot in het dekzand worden verstoord.

Door de graafwerkzaamheden, die zullen gaan plaatsvinden, kunnen eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische waarden verloren gaan. Daarom is vanwege de regelgeving van de overheid voorafgaand aan de graafwerkzaamheden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1.¹

Het bevoegd gezag, de gemeente Oude IJsselstreek, zal de resultaten van het onderzoek toetsen en komen tot een selectiebesluit.

1.2 Onderzoekdoel en vraagstellingen

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een specifieke archeologische verwachting aan de hand van bestaande bronnen over bekende of verwachte landschappelijke, historische en archeologische waarden.

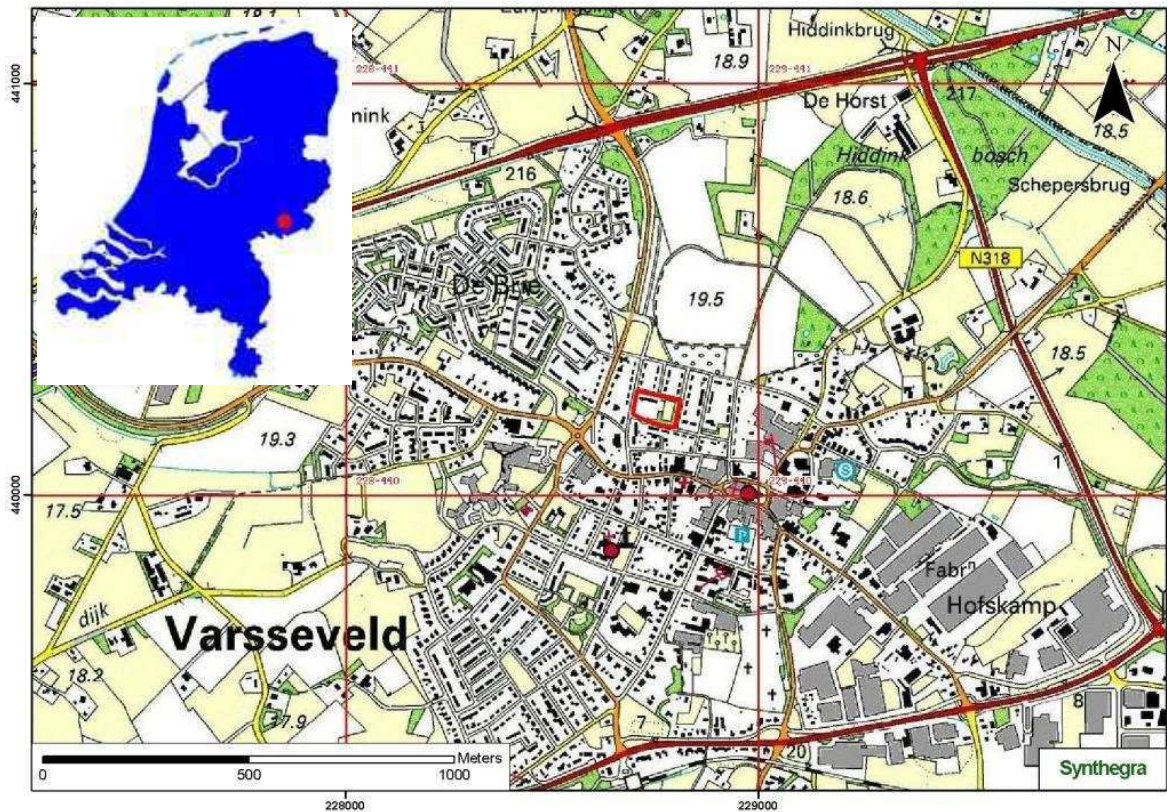
De volgende onderzoeksvragen zullen beantwoord worden:

- Wat is de opbouw van de ondergrond en het verwachte bodemtype?
- Worden er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied verwacht?
- Wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling van het gebied?

¹ CvAK 2006.

1.3 Ligging en huidige situatie plangebied

Het plangebied is circa 7.000 m² groot en ligt in Varsseveld (afbeelding 1.1). Het terrein wordt aan alle zijden begrensd door straten, waaronder in het noorden de Akkerstraat en in het westen de Klapproosstraat. De westelijke helft van het plangebied is bebouwd met een school en verhard. De oostelijke helft is in gebruik als tuin.

Afbeelding 1.1: Het plangebied op de Topografische kaart van Nederland 1:25.000, aangegeven met het rode kader (Bron: TOP25raster 1998. Topografische Dienst Nederland, Emmen).

2 Onderzoeksmethodiek

Tijdens het bureauonderzoek is met behulp van bestaande bronnen een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied opgesteld. Dit is in eerste instantie gedaan door het raadplegen van voor de archeologie relevante (schriftelijke) bronnen. Dit betreft met name gegevens over bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied. Dit is aangevuld met historisch en fysisch geografisch onderzoek, waarbij informatie over vroeger grondgebruik is verkregen door de analyse van historische kaarten en gegevens over de geologie, geomorfologie en bodem zijn bestudeerd.

Voor het bepalen of, waar en uit welke periode archeologische resten verwacht kunnen worden, zijn gegevens over de landschapsgenese verzameld aan de hand van de onderstaande bronnen.

- geologische kaart
- geomorfologische kaart
- bodemkaart
- relevante achtergrondliteratuur met betrekking tot de geologie, geomorfologie en de bodemopbouw

Tenslotte is nagegaan of er binnen en rond het plangebied archeologische waarden bekend zijn en is historisch onderzoek gedaan. Hiervoor zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- het Centraal Archeologisch Archief (CAA)
- het Centraal Monumenten Archief (CMA)
- Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II)
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)
- historische kaarten
- relevante achtergrondliteratuur met betrekking tot de historische ontwikkeling

3 Landschapsgenese

3.1 Geologische en geomorfologische ontwikkeling

Voor de geologische beschrijving is gebruik gemaakt van de lithostratigrafische indeling van de ondiepe ondergrond.² Zie voor een overzicht van de geologische en archeologische perioden bijlage 2.

Het plangebied ligt in het oostelijk zandgebied. Het landschap heeft zijn huidige vorm vooral tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (circa 115.000 – 10.000 C14-jaren geleden), gekregen. Het werd in deze periode zeer koud, maar het landijs bereikte Nederland niet.³

Tijdens het koudste deel van het Weichselien, het Pleniglaciaal (circa 73.000 – 13.000 C14-jaren geleden), was de ondergrond permanent bevroren en moest het regen- en sneeuwmeltwater over het oppervlak afstromen. Hierbij werden dalen uitgesleten en fluvioperiglaciale afzettingen gevormd. Deze fluvioperiglaciale afzettingen bevinden zich volgens de geologische kaart⁴ in het plangebied in de diepere ondergrond en worden tot de Formatie van Boxtel gerekend. Ze zijn zeer divers en bestaan uit fijn en grof zand, soms met grind, leemlagen en plantenresten.⁵

De fluvioperiglaciale afzettingen zijn bedekt met dekzand. In de koudste en droogste perioden was de vegetatie vrijwel verdwenen, waardoor op grote schaal verstuiving kon optreden en het dekzand is afgezet.⁶ Dit (vaak lemige) zand is kalkloos, fijnkorrelig (150 – 210 µm), goed afgerond, goed gesorteerd en arm aan grind en wordt tot het Laagpakket van Wierden van de Formatie van Boxtel gerekend.⁷ Het reliëf, dat hierbij is ontstaan, wordt gekenmerkt door vlaktes, depressies en dekzandkopjes, afgewisseld met langgerekte ruggen. Het plangebied is niet gekarteerd op de geomorfologische kaart⁸, omdat het binnen de bebouwde kom ligt (afbeelding 3.1). Wel is te zien dat de omgeving van Varsseveld gekenmerkt wordt door een golvende dekzandvlakte (afbeelding 3.1, code 3L5) met daarin vele dekzandkopjes (code 3K18). De dekzandkopjes liggen ongeveer 1 meter hoger (circa 19,5 m +NAP) dan de omringende dekzandvlakte (circa 18,5 m +NAP).⁹ De kans is groot dat het plangebied in de golvende dekzandvlakte ligt, maar mogelijk ligt het (gedeeltelijk) op een dekzandkopje.

In het Holoceen (de laatste 10.000 jaar) werd het klimaat warmer en vochtiger en werd het zand door vegetatie vastgelegd.

Het huidige landschap is in het Weichselien ontstaan, dus kunnen er archeologische resten vanaf het laat-paleolithicum in het plangebied worden verwacht.

² De Mulder e.a. 2003 en via www.nitg.tno.nl: Dinoloket, Standaarden, Lithostratigrafische Nomenclator van de ondiepe ondergrond.

³ Berendsen 2004, 183

⁴ NITG-TNO, 2006: Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000 (<http://dinoloket.nitg.tno.nl>)

⁵ Berendsen 2004, 189

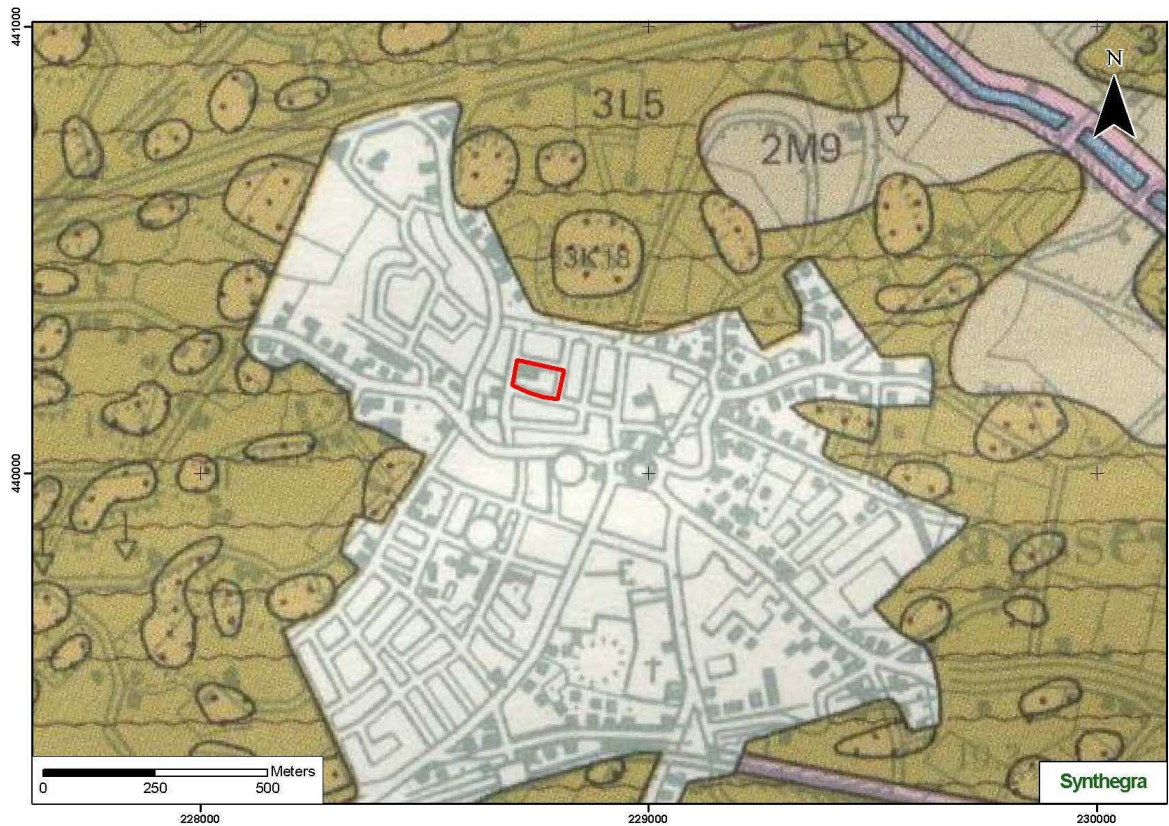
⁶ Berendsen 2004, 113

⁷ Berendsen 2004, 190

⁸ Stiboka 1982, blad 41 Aalten

⁹ Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN): beschikbaar via www.edugis.nl

Project : Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

LEGENDA

- 3K18 Dekzandkopje
- 3L5 Golvende dekzandvlakte
- 2M9 Vlakte van ten dele verspoelde dekzanden
- Plangebied

Afbeelding 3.1: Ligging van het plangebied op de Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: Stiboka en RGD 1982, blad 41 Aalten).

3.2 Bodem

Het plangebied is niet gekarteerd op de bodemkaart¹⁰, omdat het binnen de bebouwde kom ligt. Wel is te zien dat rond Varsseveld voornamelijk zwarte enkeerdgronden in leemarm en zwak lemig fijn zand voorkomen (afbeelding 3.2, code zEZ21). Synthegra bv heeft eerder in 2006 een booronderzoek uitgevoerd op een terrein op de hoek van de Doetinchemseweg en de Klaproosweg, circa 100 meter ten zuiden van het plangebied¹¹. Tijdens dit onderzoek zijn zwarte enkeerdgronden aangetroffen. Waarschijnlijk komt dit bodemtype ook in het plangebied voor.

Enkeerdgronden hebben een plaggendek dat is ontstaan, doordat rond 1500 op grote schaal het systeem van potstalbemesting werd toegepast.¹² Plaggen werden met mest van het vee vermengd en op de akkers uitgespreid om de bodem vruchtbaarder te maken. In de loop der tijd is hierdoor een plaggendek op de oorspronkelijke bodem ontstaan. De enkeerdgronden komen over grote oppervlakken voor rondom oude bewoningskernen, zoals Varsseveld.¹³

Circa 100 meter ten zuiden van het plangebied varieert de dikte van het plaggendek tussen de 60 en 120 cm.¹⁴ De bouwvoor (Aap-horizont) is zwart tot zeer donkergrijs van kleur. Hieronder liggen oudere niveaus/lagen van het plaggendek (Aa-horizont), die meestal lichter van kleur zijn. Onder het plaggendek ligt de oorspronkelijke bodem, waarschijnlijk een podzolgrond. De bovengrond van de podzolgrond (Ap-horizont) bevat meestal sterk gebleekte zandkorrels. Dit komt doordat de onderliggende E-horizont (uitspoelingshorizont) dan vermengd is geraakt met de bovengrond. Oorspronkelijk ligt de grijze E-horizont onder de bovengrond. Hieronder ligt de B-horizont (inspoelingshorizont), die geleidelijk overgaat in de C-horizont.¹⁵ De A-, E- en/of B-horizont, zijn afhankelijk van de (vroegere) grondbewerking met de onderste helft van het plaggendek vermengd geraakt. Circa 100 meter ten zuiden van het plangebied is onder het plaggendek in drie boringen een restant van de B-horizont aangetroffen.¹⁶ Bij de overige vier boringen lag onder het plaggendek direct de C-horizont. Dit betekent dat de oorspronkelijk aanwezige podzolgrond grotendeels tot geheel verploegd is met het plaggendek.

¹⁰ Stiboka 1982, blad 41 West Aalten

¹¹ Leuving e.a. 2006, 11. Synthegra Rapport 176027.

¹² Spek 2004

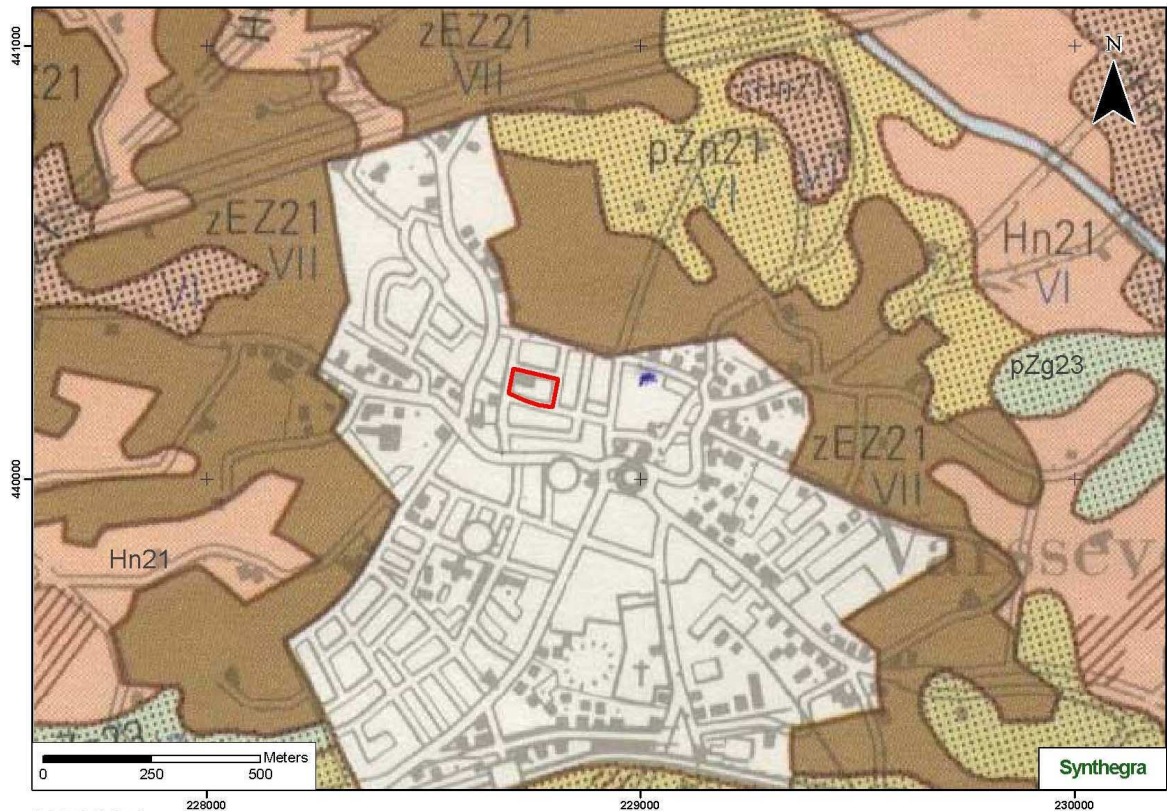
¹³ Stiboka 1983, 91

¹⁴ Leuving e.a. 2006, 11. Synthegra Rapport 176027.

¹⁵ De Bakker en Schelling 1989, 127

¹⁶ Leuving e.a. 2006, 11. Synthegra Rapport 176027.

Project : Bureauonderzoek, Klapproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

LEGENDA
Hn21 Veldpodzolgronden
cHn21 Laarpodzolgronden
zEZ21 Zwarte enkeerdgronden
pZn21 Gooreerdgronden
pZg23 Beekeerdgronden
"eenmansesje" of ander kopje met afwijkende bodemgesteldheid
Plangebied

Afbeelding 3.2: Ligging van het plangebied op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: Stiboka 1985, blad 41 West Aalten).

4 Archeologie

4.1 Bekende archeologische waarden

Het plangebied is niet gekarteerd op de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden), omdat het binnen de bebouwde kom ligt (bijlage 2). Wel is te zien dat rondom Varsseveld, waar zwarte enkeerdgronden voorkomen, een hoge trefkans geldt.

Ook op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Gelderland¹⁷ is het plangebied niet gekarteerd, maar is wel een zone met een hoge archeologische trefkans aanwezig rondom de bebouwde kom van Varsseveld. In het plangebied komen waarschijnlijk ook enkeerdgronden voor, dus geldt volgens de IKAW ook hier een hoge trefkans. Deze kaarten zijn indicatief en zullen voor het opstellen van een verwachtingsmodel genuanceerd en gepreciseerd worden, aangezien er niet uit blijkt wat de aard en ouderdom is van de te verwachten archeologische resten.

Voor zover bekend heeft er binnen het plangebied niet eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Het plangebied ligt ten westen van de historische kern van Varsseveld. Binnen het plangebied zelf liggen volgens het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II) geen waarnemingen of monumenten. In de omgeving van het plangebied zijn wel een aantal onderzoeken en waarnemingen gedaan (bijlage 2).

Onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van 100 meter

Binnen een straal van 100 meter van het plangebied zijn geen waarnemingen bekend, maar door Synthegra is op een terrein, circa 100 meter ten zuiden van het plangebied, een karterend booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 15866).¹⁸ Tijdens dit onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen en is daarom geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van 500 meter

Circa 280 meter ten zuidoosten van het plangebied liggen 3 waarnemingen in het centrum van Varsseveld. Er is een opgraving uitgevoerd, waarbij restanten van de Nederlands Hervormde kerk uit de late middeleeuwen A tot en met B (1050-1500 na Chr.) zijn aangetroffen (waarnemingsnummer 29724). Hier omheen lag een gracht, die vermoedelijk bij de kerk hoorde (waarnemingsnummer 3436).

Net ten oosten van de gracht en kerk is een grondspoor aangetroffen, dat is geïnterpreteerd als onderdeel van een Romeinse legerplaats (waarnemingsnummer 3434).

Circa 450 meter ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP een booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 24815). Tijdens dit onderzoek zijn in de 'stadgrond' onder het plaggende 3 fragmenten gedraaid aardewerk aangetroffen, gedateerd in de late middeleeuwen B tot en met de nieuwe tijd B (1250-1850 na Chr.) (vondstmelding 405792). Naar aanleiding van deze vondsten in combinatie met vondsten in de omgeving en de ligging vlakbij het historisch centrum is vervolgonderzoek geadviseerd.

Onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van 800 meter

Circa 550 meter ten zuidoosten en 600 meter ten zuiden van het plangebied heeft Synthegra bv twee booronderzoeken uitgevoerd (onderzoeksmelding 19714 en 5475). Tijdens beide onderzoeken zijn geen aanwijzingen gevonden dat er een archeologische vindplaats aanwezig is en is geen vervolgonderzoek geadviseerd.¹⁹

¹⁷ <http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/chw/>

¹⁸ Leuving e.a. 2006. Synthegra Rapport 176027.

¹⁹ Kremer e.a. 2006. Synthegra Rapport 176215.

Van der Kuijl e.a. 2002. Synthegra Rapport 172031.

Project : Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

Circa 650 meter ten zuidwesten van het plangebied heeft RAAP een booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 14877, waarneming 404107). Hierbij werden op een dekzandkopje in een oude akkerlaag een fragment zandsteen uit de bronstijd aangetroffen en op 100 cm beneden maaiveld een fragment handgevormd aardewerk, gedateerd in het neolithicum tot en met de ijzertijd. Aan het oppervlak werd een fragment steengoed uit de late middeleeuwen B tot en met de nieuwe tijd A aangetroffen (1250-1650 na Chr.).

Circa 740 meter ten noordwesten van het plangebied heeft de archeologische werkgroep een veldkartering uitgevoerd, waarbij diverse fragmenten laatmiddeleeuws aardewerk zijn aangetroffen (waarnemingsnummer 7238).

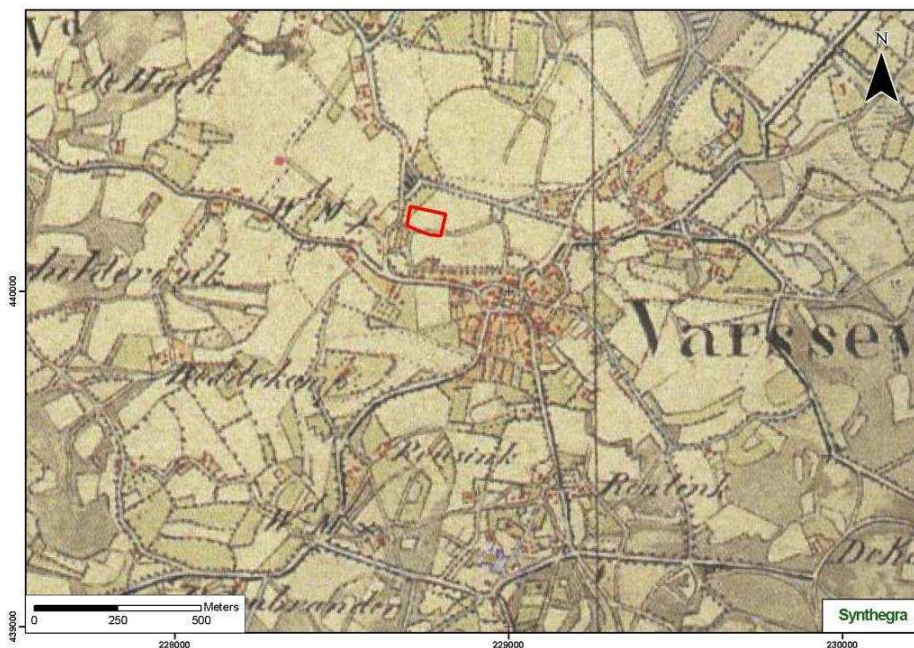
Circa 780 meter ten westen van het plangebied zijn fragmenten kogelpot en geelwitbakkend Pingsdorf aardewerk uit de late middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnummer 7252).

4.2 Historische ontwikkeling

Varsseveld (gemeente Oude IJsselstreek) kent een bewoningsgeschiedenis die teruggaat tot de prehistorie. In de omgeving zijn in het verleden meerdere archeologische vondsten gedaan, zoals in de Vennenbulten, circa 3 kilometer ten noordoosten van plangebied. Hier werden onder meer vondsten gedaan uit de oude steentijd (paleolithicum en mesolithicum). Ook werden er muntvondsten uit de Romeinse periode gedaan. In het verleden liep er een Romeinse weg langs de Vennenbulten en het zwarte veen, getuige de naam Romiendiek die hier gelegen is.

De eerste vermelding van Varsseveld stamt uit een akte uit het jaar 823 als 'Wazovelde'.²⁰ Latere schrijfwijzen zijn onder meer 'Versnevelde'(1152) en 'Varsvelde' (1232).²¹ Omstreeks 1150 was er al sprake van een zelfstandige parochie in Varsseveld. Hiertoe hoorde ook Silvolde. In de 12^e eeuw bewoonde het geslacht Wisch (Nederduits voor weide) een burcht aan de linkeroever van de Oude IJssel. Het geslacht Wisch was oorspronkelijk afkomstig uit Vreden en hun bezittingen lagen langs de rivier de Berkel. In 1315 wist de Heer van Wisch een deel van het graafschap Loon (Varsseveld en Silvolde) te verkrijgen.²²

Het plangebied ligt ten noordwesten van de historische dorpskern van Varsseveld. Op de kaart uit 1830-1855 (afbeelding 4.1)²³ is te zien dat de Zelhemsseweg, de oude uitvalsweg in noordelijke richting vanuit de dorpskern, al bestaat. Het plangebied ligt hier circa 100 meter oostelijk van. Het plangebied is niet bebouwd en bestaat uit bouwland of weiland. Het minuutplan uit ongeveer dezelfde periode (zie afbeelding 4.2)²⁴ bevestigt het beeld van de kaart uit 1830-1855 en laat zien dat het gebied onbebouwd is. Op de OAT²⁵ staat aangegeven dat het plangebied bestaat uit bouwland, in bezit van verschillende particulieren.

Afbeelding 4.1: Ligging van het plangebied op de kaart uit circa 1830-1855, aangegeven met het rode kader.

²⁰ Stenvert e.a. 2000, 309.

²¹ Kobes 1973, 10.

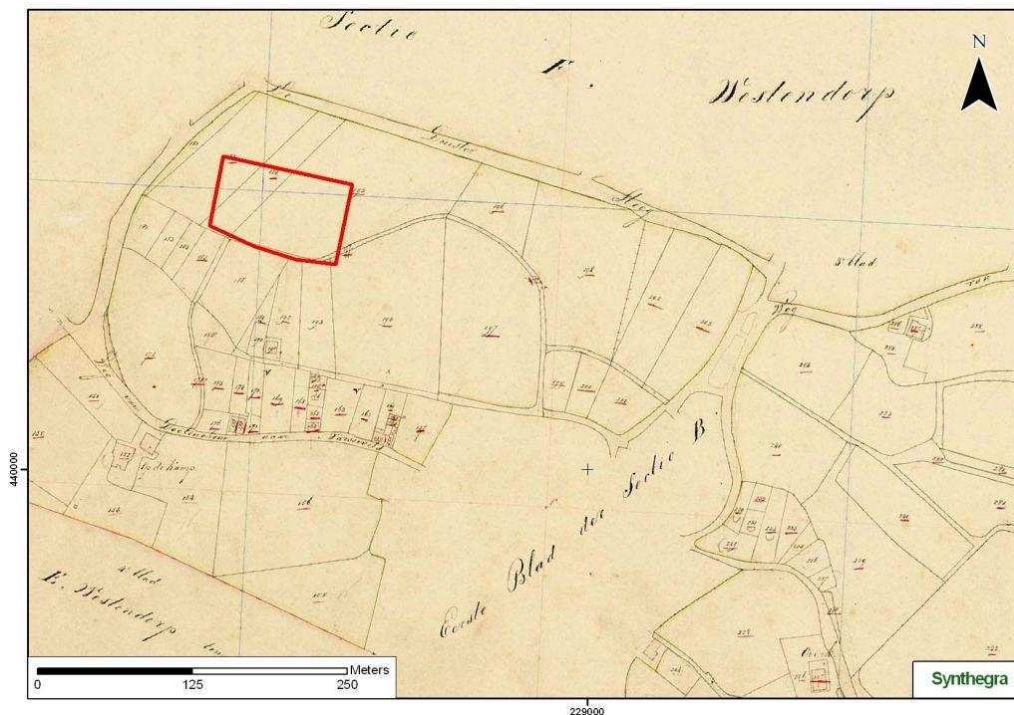
²² Jacobs 2003, 12.

²³ *Grote Historische Atlas van Nederland*, 3. Oost-Nederland, 1830-1855, blad 102.

²⁴ www.watwaswaar.nl Gemeente Varsseveld, sectie B, blad 2. Minuutplannen zijn de oorspronkelijke kadastrale kaarten die zijn vervaardigd vanaf 1811 en 1812 in navolging van de Fransen o.l.v. Napoleon Bonaparte. Het zijn grondbeschrijvingen (kaders) van de gemeenten met hierop aangegeven de percelen, perceelnummers en gebouwen.

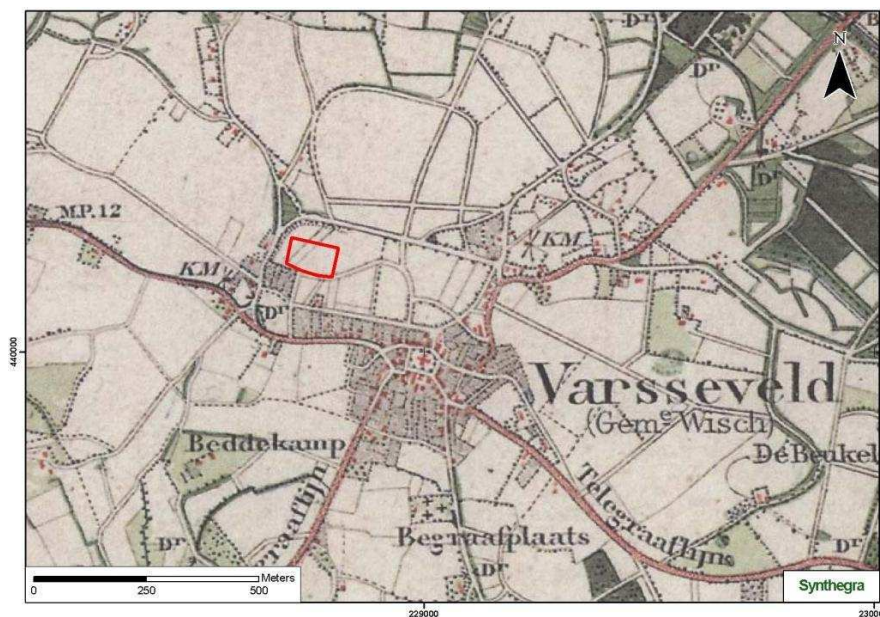
²⁵ OAT = Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. Dit is een register uit 1832 waarin diverse gegevens in vermeld staan die betrekking hebben op de betreffende percelen, zoals de eigenaar, beroep en woonplaats, alsmede het grondgebruik en de oppervlakte.

Project : Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

Afbeelding 4.2 Ligging van het plangebied op het minuutplan uit begin 19^e eeuw, aangegeven met het rode kader

Op de historische kaart uit circa 1900 (afbeelding 4.3)²⁶ zijn geen veranderingen aan te wijzen ten opzichte van de oudere bestudeerde kaarten. Het plangebied bestaat uit bouwland en is niet bebouwd. Hetzelfde beeld is ook nog waar te nemen op de historische kaart uit circa 1955-1965.²⁷ Hieruit kan worden geconcludeerd dat Varsseveld pas vanaf de jaren zestig richting het noorden werd uitgebreid en dat het plangebied toen werd bebouwd.

Afbeelding 4.3 Ligging van het plangebied op de kaart uit ca. 1900, aangegeven met het rode kader.

²⁶ Grote Historische Topografische Atlas van Gelderland, 1905, blad 494.

²⁷ Atlas van Topografische kaarten. Nederland 1955-1965, 178.

5 Specifieke archeologische verwachting

Op basis van bovenstaand bureauonderzoek is voor het plangebied een specifieke archeologische verwachting opgesteld, waarvan de essentie is weergegeven in tabel 5.1.

Het plangebied is niet gekarteerd op de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden), omdat het binnen de bebouwde kom ligt (bijlage 2). Wel is te zien dat rondom Varsseveld, waar zwarte enkeerdgronden voorkomen, een hoge trefkans geldt. In het plangebied komen waarschijnlijk ook enkeerdgronden voor, dus geldt in navolging van de IKAW ook hier een hoge trefkans.

Als woon- en verblijfplaats kozen de prehistorische bewoners vaak voor hoger liggende terreingedeelten in het landschap, bij voorkeur in de buurt van water. Het plangebied ligt waarschijnlijk in een golvende dekzandvlakte, maar het kan ook op een dekzandkopje liggen. De dekzandkopjes vormden een aantrekkelijke vestigingsplaats voor de jager-verzamelaars. De verwachting voor bewoningssporen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum is om die reden middelhoog.

Voor de later ontstane landbouwsamenlevingen uit neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen was het plangebied een aantrekkelijke bewoningsplaats. De eventuele resten worden onder het plaggendek in de oorspronkelijke bovengrond van de podzolgrond verwacht. Door het afdekkende plaggendek geldt dat archeologische resten goed geconserveerd blijven. Daarom is de verwachting voor nederzettingsresten uit het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen middelhoog.

Uit bestudering van het historisch kaartmateriaal komt naar voren dat het plangebied tot tenminste de jaren zestig van de 20^e eeuw onbebouwd was en bestond uit bouwland of weiland. Afgezien daarvan bevindt het plangebied zich in de onmiddellijke omgeving van de Zelheweg, direct ten noordwesten van de historische kern van Varsseveld. De verwachting voor resten vanaf de late middeleeuwen is om die reden ook middelhoog.

Ter plaatse van de school in de noordwesthoek van het plangebied zal de bodem vermoedelijk tot in de C-horizont verstoord zijn. Dit betekent dat hier de verwachting voor alle perioden laag is.

Project : Bureauonderzoek, Klapproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

Periode	Verwachting	Verwachte kenmerken vindplaats	Diepte van de sporen
laat-paleolithicum – mesolithicum	middelhoog	Bewoningssporen, tijdelijke kampementen: vuursteen artefacten, haardkuilen	Onder het plaggendek in de oorspronkelijke podzolgrond (circa 60-120 cm beneden maaiveld)
neolithicum – vroege middeleeuwen	middelhoog	Nederzetting: cultuurlaag, fragmenten aardewerk, vuursteen, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	Onder het plaggendek in de oorspronkelijke podzolgrond (circa 60-120 cm beneden maaiveld)
late middeleeuwen – nieuwe tijd	middelhoog	Nederzetting: cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	Vanaf het maaiveld

Tabel 5.1: Archeologische verwachting per periode voor het plangebied met uitzondering van de noordwesthoek.

6 Conclusies en aanbeveling

6.1 Inleiding

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek was het opstellen van een specifieke archeologische verwachting voor het plangebied. Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum en voor nederzettingenresten uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Voor de noordwesthoek van het plangebied, ter plaatse van de school, is de verwachting voor alle perioden laag.

6.2 Conclusies / beantwoording onderzoeksvragen

- Wat is de opbouw van de ondergrond en het verwachte bodemtype?
In het plangebied liggen fluvioperiglaciale afzettingen (Formatie van Boxtel) in de diepere ondergrond bedekt met dekzand (Laagpakket van Wierden, Formatie van Boxtel). Er worden zwarte enkeerdgronden verwacht met een plaggendeck van circa 60-120 cm dik met daaronder de oorspronkelijke podzolgrond.
- Worden er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied verwacht?
In het plangebied worden, met uitzondering van de noordwesthoek van het plangebied ter plaatse van de bebouwing, archeologische resten verwacht.
- Wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
Onder het plaggendeck in de oorspronkelijke podzolgrond (circa 60-120 cm beneden maaiveld) worden nederzettingssporen uit het laat-paleolithicum tot en met de nieuwe tijd verwacht. Vanaf het maaiveld worden nederzettingenresten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd verwacht.
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling van het gebied?
De diepte van de toekomstige bodemverstoring is op dit moment onbekend, maar uitgaande van de aanleg van bouwputten voor de bebouwing zal de bodem waarschijnlijk tot in het dekzand worden verstoord. Dit betekent dat eventuele archeologische resten verloren zullen gaan.

6.3 Aanbeveling

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen ter plaatse van de school, in de noordwesthoek van het plangebied. In de rest van het plangebied wordt vervolgonderzoek in de vorm van een karterend booronderzoek geadviseerd om het verwachtingsmodel te toetsen.

De volgende onderzoeksvragen zullen door middel van het veldonderzoek, indien mogelijk, beantwoord worden:

- Wat is de opbouw van de ondergrond en is het bodemprofiel intact?
- Zijn er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig?
- Wat is al te zeggen over de horizontale en verticale verspreiding van de archeologische waarden?
- Wat is de vermoedelijke aard en datering van de archeologische resten?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling van het gebied?

Er wordt geadviseerd een karterend booronderzoek met een boordichtheid van 20 boringen per hectare uit te voeren. Hiermee is het onderzoek karterend voor alle archeologische perioden laat-paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Aangezien de oppervlakte van het plangebied 7.000 m² bedraagt wordt een aantal van 14 boringen geadviseerd.

Voor zover de terreinomstandigheden (bebouwing, verhardingen, begroeiing etc.) het toelaten, zullen de boringen in een verspringend boorgrid worden geplaatst, waarbij de boringen op een raai verspringen ten opzichte van de naastgelegen raai. De exacte boorlocaties worden ingemeten met een meetlint of meetwiel.

Er wordt geadviseerd te boren met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen worden doorgezet tot minimaal 25 cm in de C-horizont. Het opgeboorde sediment wordt gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 4 mm en/of verbrokken en versneden en geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. De boringen worden lithologisch beschreven conform de NEN 5104²⁸ en bodemkundig²⁹ geïnterpreteerd.

Oppervlakte	AANTAL	DIEPTE
7.000 m ²	14	Tot minimaal 25 cm in de C-horizont
Totaal	14	

Tabel 1: Voorstel veldwerkmethode

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectie-advies. De resultaten van dit onderzoek zullen eerst beoordeeld moeten worden door het bevoegd gezag (gemeente Oude IJsselstreek), die vervolgens een selectiebesluit neemt.

²⁸ NEN 5104 1989.

²⁹ De Bakker en Schelling 1989.

Project : Bureauonderzoek, Klapproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

Literatuur en kaarten

Literatuur

Bakker de, H en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land*. Van Gorcum, Assen.

CvAK (College voor de Archeologische Kwaliteit), 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1*.

Jacobs, I., 2003: *Monumentengids Wisch*, Utrecht.

Kobes, D.W., 1973: *Kleine historie van de Laurentiuskerk en het oude kerspel Varsseveld*, Varsseveld.

Kremer, H., S.M. Koeman, E.E.A. van der Kuijl, 2006: *Karterend veldonderzoek d.m.v. boringen, Burgemeester van de Zandestraat te Varsseveld*. Synthegra Rapport 176215, Doetinchem.

Kuijl, van der E.E.A., K. Lenting, F. Plasmeijer, 2002: *Rapportage verkennend archeologisch bodemonderzoek, Zaagmolenpad, gemeente Varsseveld*. Synthegra Rapport 172031, Zelhem.

Leuving, J.H.F., A. Buesink, A.A.G. Emaus, A.J. Borsboom, 2006: *Karterend archeologisch veldonderzoek d.m.v. boringen, locatie Ebbers te Varsseveld*. Synthegra Rapport 176027, Zelhem.

Mulder de, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.

Spek, T., 2004: *Het Drentse esdorpenlandschap, een historisch geografische studie*, Utrecht.

NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut), 1989: *Geotechniek - Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.

Kaarten

NITG-TNO, 2006: *Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000* (<http://dinoloket.nitg.tno.nl>)

Stiboka (Stichting voor Bodemkartering), 1982: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, kaartblad 41 West Aalten*. Wageningen.

Stiboka (Stichting voor Bodemkartering), 1983: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, toelichting bij de kaartbladen 41 West en Oost Aalten*. Wageningen.

Stiboka (Stichting voor Bodemkartering) en RGD (Rijks Geologische Dienst), 1982: *Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 41 Aalten*. Wageningen/Haarlem.

Uitgeverij Nieuwland 2005: *Grote Historische Atlas van Gelderland schaal 1:25.000, uit circa 1905*. Tilburg.

Project : Bureauonderzoek, Klaproosstraat 13 te Varsseveld
Kenmerk : SKO/UIT/SAD/P0503032

Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland; 3 Oost Nederland 1830 – 1855*. Groningen.

Internet

dinoloket.nitg.tno.nl

www.archis2.archis.nl

www.edugis.nl

www.geodata2.prv.gelderland.nl/apps/chw/

www.graafschap-middeleeuwen.nl

www.watwaswaar.nl

Bijlagen:

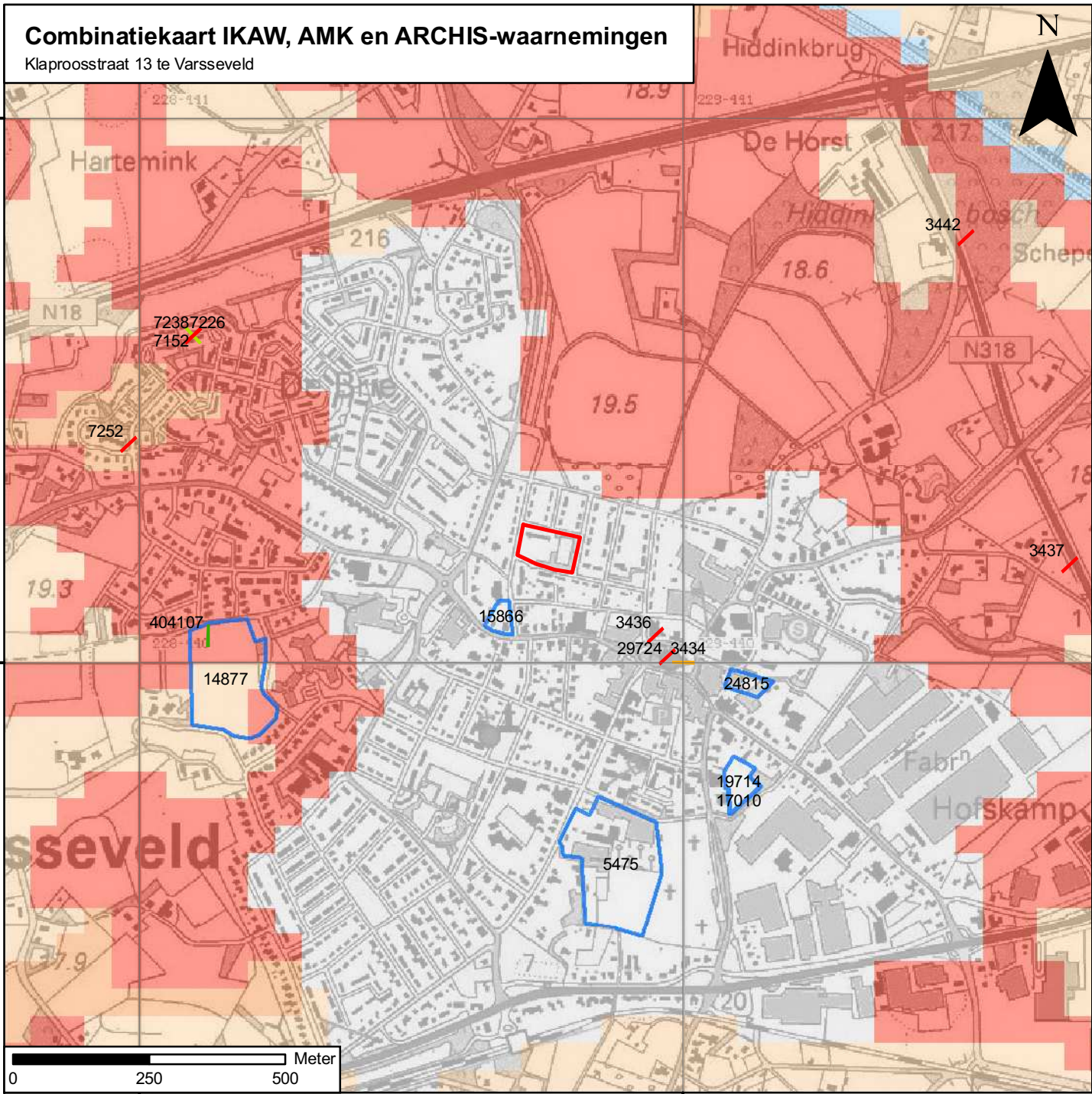
Bijlage 1: Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Klaproosstraat 13 te Varsseveld

441000

440000

Legenda

ARCHIS-waarnemingen per begin periode

- Neolithicum
- Bronstijd
- Romeinse Tijd
- Late Middeleeuwen

onderzoeksmelding + meldnummer

archeologisch monument + waarnummersnummer

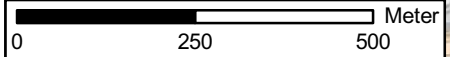
- terrein van archeologische betekenis
- terrein van archeologische waarde
- terrein van hoge archeologische waarde
- terrein van zeer hoge archeologische waarde
- terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

archeologische verwachting trefkans

- hoog (water)
- middelhoog (water)
- laag (water)
- water
- hoog
- middelhoog
- laag
- zeer laag
- niet gekarteerd
- onbekend
- begrenzing plangebied

P0503032_IKAW_Combi_13052008_JH_1.0

Syntheegra BV

228000

229000

Lijst met gebruikte afkortingen

BO	Bureauonderzoek
IVO-V	inventariserend Veldonderzoek d.m.v. verkennende boringen
IVO-K	inventariserend Veldonderzoek d.m.v. karterende boringen
IVO-W	inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waarderende boringen
IVO-K-G	inventariserend Veldonderzoek d.m.v. karterende boringen
IVO-W-G	inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waarderende boringen
AB	Acheologische Begleiding
AMK	Acheologische Monumenten Kaart
IKAW	indicatieve Kaart Archeologische Waarden
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
ARCHIS	ARChaeologisch Informatie Systeem
BP	Before Present
CAA	Centraal Archeologisch Archief
GLG	Gemiddeld Laagste Grondwaterstand
GHG	Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
IVV	Misavleid
NAP	Nieuw Amsterdams Peil
RGD	Rijks Geologische Dienst
STIBOKA	STichting Bodem Kartering

Paleolithicum: tot 8800 vC	PALEO	vroeg: 800 – 500 vC	IJZV
vroeg: tot 300.000 C14	PALEOV	midden: 500 – 250 vC	IJZM
midden: 300.000 – 35.000 C14	PALEOM	laat: 250 – 12 vC	IJZL
laat: 35.000 C14 – 8800 vC	PALEOL	Romeinse tijd: 12 vC – 450 nC	ROM
laat A: 35.000 – 18.000 C14	PALEOLA	vroeg: 12 vC – 70 nC	ROMV
laat B: 18.000 C14 – 8800 vC	PALEOLB	vroeg A: 12 vC – 25 nC	ROMVA
mesolithicum: 8800 – 4900 vC	MESO	vroeg B: 25 – 70 nC	ROMVB
vroeg: 8800 – 7100 vC	MESOV	midden: 70 – 270 nC	ROMM
midden: 7100 – 6450 vC	MESOL	midden A: 70 – 150 nC	ROMMA
laat: 6450 – 4900 vC	MESOL	midden B: 150 – 270 nC	ROMMB
Neolithicum: 5300 – 2000 vC	NEO	laat: 270 – 450 nC	ROML
vroeg: 5300 – 4200 vC	NEOV	laat A: 270 – 350 nC	ROMLA
vroeg A: 5300 – 4900 vC	NEOVA	laat B: 350 – 450 nC	ROMLB
vroeg B: 4900 – 4200 vC	NEOVB	Middeleeuwen: 450 – 1500 nC	XME
midden: 4200 – 2850 vC	NEOM	vroeg: 450 – 1050 nC	VME
midden A: 5300 – 3400 vC	NEOMA	vroeg A: 450 – 525 nC	VMEA
midden B: 3400 – 2850 vC	NEOMB	vroeg B: 525 – 725 nC	VMEB
laat: 2850 – 2000 vC	NEOL	vroeg C: 725 – 900 nC	VMEC
laat A: 2850 – 2450 vC	NEOLA	vroeg D: 900 – 1050 nC	VMED
laat B: 2450 – 2000 vC	NEOLB	laat: 1050 – 1500 nC	LME
Bronstijd: 2000 – 800 vC	BRONS	laat A: 1050 – 1250 nC	LMEA
vroeg: 2000 – 1800 vC	BRONSV	laat B: 1250 – 1500 nC	LMEB
midden: 1800 – 1100 vC	BRONSM	Nieuwe tijd: 1500 – heden	NTA
midden A: 1800 – 1500 vC	BRONSMa	A: 1500 – 1650 nC	NTA
midden B: 1500 – 1100 vC	BRONSMb	B: 1650 – 1850 nC	NTB
laat: 1100 – 800 vC	BRONSL	C: 1850 – heden	NTC
IJzertijd: 800 – 12 vC	IJZ	Onbekend	XXX

Brons	MBR	Metaal soorten	Steensorten
Goud	MAU	Barnsteen	SBA
IJzer	MFE	Bergkristal	SBE
Koper	MCU	Diabaas / gabbro / doleriet / dioriet	SDI
Lood	PB	Git	SGI
Messing	MME	Graniet / gneis	SGR
Tin of lood legering	MSN	Jadeiet / nefriet	SJA
Zilver	IMAG	Kalk (steen)	SKA
		Leisteen	SLE
		Marmer	SMA
		Oker	SOK
Bot, dierlijk	ODB	Steen	SXX
Bot, menselijk	OMB	Tefriet / basaltlava	STE
Bot, onbekend	ONB	Turisteen	STU
Gewei	ODG	Vuursteen	SVU
Hout / Houtskool	ODH	Zandsteen / kwartsiet	SZA
Ivoor	ODI	Onbekend	XXX
Leer / huld / bont	ODL	Niet van toebassing	—
Organisch, dierlijk	ODX	Glas	GLS
Organisch, menselijk	OMX	Keramiek	KER
Organisch, plantaardig	OPX	Slak	SLAK
Schelp	ODS		
Textiel: katoen / linnen / wol / zijde	OTE		

Verklarende woordenlijst

- A-horizont:** Minerale (humeuze) bovengrond. Indien er uitspoeling van materiaal optreedt, heet deze uitspoelingshorizont ook wel de E-horizont.
- B-horizont:** Inspoelingshorizont. Een horizont waaraan door inspoeling uit een hoger liggende horizont humus, ijzer of kielbestanddelen zijn toegevoegd
- C-horizont:** Een horizont die weinig of niet veranderd is 'oor bodemvorming, de moederbodem. Men kan aannemen dat de bovenliggende, al dan niet door bodemvorming veranderde, horizonten uit soortgelijk materiaal zijn ontstaan.
- Eendgrond:** Gronden met een goed ontwikkelde, donkere, humeuze bovengrond. De donkere bovengrond verschilt duidelijk van kleu met de ondergrond. In de ondergrond heeft geen duidelijke profielontwikkeling plaatsgevonden.
- Esdak:** De bovenlaag van een bodem die is ontstaan door een jarenlang gebruik als bouwland. Een esdak is bijvoorbeeld te vinden bij een enkeerdgrond
- Gyflia:** Afgesteven organisch materiaal dat bezinkt en bijdraagt tot de veenvorming
- Inhumatiegraf:** Graftruil voor lijkbegrafing (al dan niet in een sarcofaag van hout, lood of steen).

werkelijke jaren	¹⁴ C y BP	Litho-stratigrafie	Chronostratigrafie	Vegetatie	Archeologische perioden	Cultuurnamen
-1500 Chr.	-1000	Duinkerke III	Subatlantisch		Late Middeleeuwen	
-500		Duinkerke II			Karolingische tijd	
-0	-2000	Formatie van Nieuwkoop			Mesolithic tijd Vroege Neolithic tijd Laat-Romeinse tijd Midden-Romeinse tijd Vroeg-Romeinse tijd	
-500		Duinkerke I			Late IJzertijd	Zeyler
-1000				Midden IJzertijd		
-1500	-3000	Duinkerke 0	Subboreaal	loofbos	Late Bronstijd	Hilversum-Drakenstein
-2000					Midden Bronstijd	Wikkeldraad
-2500	-4000	Calais IV			Vroeg Bronstijd	
-3000			Atlantisch		Laat-Neolithicum	Vaaningen Trectem-Becker Stad-Becker Kock-Becker
-3500		Calais III			Midden-Neolithicum	
-4000						
-4500		Calais II			Vroeg-Neolithicum	
-5000						
-6000	-8000	Calais I	Mesolithicum	den berk	Benderamiek	
-6000					Boreaal	
-7000	-8000				Preboreaal	
-8000					Late Dryas (koud)	Ahnensburg
-9000	-10000	Jongelands I			Aileard (warm) Vroeg Dryas (koe)	Tjonger
-10000					Belling (warm)	Hamburg
-11000	-12000	Jongelands II			Pleniglaciaal	
-12000	-25000	Oudekand, las			Eemien (warm)	
-15000	-20000				Saalien (ijstijd)	
-20000	-30000	Heiken geschied (en slawen)			loofbos geen: landijs	

Bron: Es, W.A. van, H. Sarfatti en P.J. Woltering, 1986: Archeologie in Nederland, de tijdrom van het bodemarchief. Amsterdam / Amersfoort.

Bijlage 2: Geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen